

מקורות לעיון במס' בבא מציעא: פרק השוכר את הפועלים

דף יב

מ. זילברמן

כסלו תשע"ג

(פז.) **אכילת פועלים בשעת מלאכה (א).** איתא בגמ' בכרם רעך ולא בכרם כותי הניחא למ"ד גזל כותי אסור היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל אלא למ"ד גזל כותי מותר השתא גזילה מותר פועל מיבעיא וכו', ע"כ. ופירש"י כרם רעך ואל כליך לא תתן אבל כרם כותי תתן. הרי לרש"י למ"ד גזל כותי אסור, פועל ישראל העובד אצל עכו"ם מותר לתת לתוך כליו, דזה מיעוט הקרא דרק בשל ישראל אסור לתת לתוך כליו. ואילו הריטב"א כתב, "הניחא למ"ד גזל גוי אסור פירוש איכא למימר דהכא נמי לא יאכל דאחשביה רחמנא כגזל כיון דאיהו לאו בר מצוה הוא". ויוצא דלפי הריטב"א למ"ד גזל עכו"ם אסור, אסור לפועל ישראל העובד אצל עכו"ם אף לאכול בשעת מלאכה. כך העיר במנ"ח (מצוה תקע"ו ס"א) בדעת רש"י והריטב"א. [והעיר דהריטב"א ע"כ ל"ג בגמ' דאיצטריך קרא למישרי פועל, דלדבריו הרי אסור הוא.] וכן נקט הש"ך (סי' של"ז סק"א) בפשיטות דלהלכה אסור לפועל ישראל לאכול משל עכו"ם. ובפ"ת (סק"א) הביא דכן דעת היראים אך אינו כן לגירסתינו בגמ' ולרש"י (ולר"ף ולרמב"ם ולרא"ש). וכן פסק רע"א. [ועי' במאירי שכן פסק, אבל מטעם אחר לגמרי, וז"ל, "הפועל שנשכר לגוי אינו אוכל אלא ברשות שמא לא ידע בדין תורה שלנו ויחשדנו בגזלן"].

ובהסבר המחלוקת כתב המנ"ח דלרש"י לא מסתבר שאצל ישראל גזל יהי' מותר ואצל עכו"ם יהי' אסור ("מי איכא מידי", וכדברי הגמ' בסנהדרין נז.). והריטב"א ס"ל דאין זה מטעם גזל אלא דמצוה על השוכר לתת לפועלים לאכול ואצל עכו"ם אין כזה מצוה.

הרי להריטב"א נראה שיסוד דין אכילת פועל בשעת מלאכה זה מצוה על השוכר. וכן מבורר מדברי הריטב"א שכתב, "מה לכרם שכן חייב בעוללות מה לקמה שכן חייבת בחלה. פי' לאו למימרא דהא קולא הוא דאדרבה חומרי נינהו, אלא בתורת טעמא אתי מה להני שכן יש בהם קולא לממונו של בעה"ב שחייבו הכתוב לתת לאחרים חלה ועוללות וכשם שזיכה לאחרים בכך זיכה בו לפועל." וכן בר"ח בשטמ"ק, "וכן כתב רבינו חננאל ז"ל וזה לשונו: מה לכרם שכן חייב בעוללות שנאמר וקרמך לא תעולל וכשם שנתחייב בעל הכרם להניח עוללות לעניים כך חייב להניח הפועל לאכול מן הענבים אבל שאר הדברים שאין בהם לעניים כלום מנין".

וכן נראה מלשון הרמב"ם (ריש פי"ב שכירות) שכתב, "הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין". וכן הביאו הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע ר"א), "והמצוה הר"א היא שצונו להיות השכיר אוכל בעת עבודתו מהדבר שיעבוד בו וכו'". וכן מנה החינוך (מצוה תקע"ו). וכן הסביר המל"מ (ריש פ"ב מאכלות אסורות), "ופסוק זה לאו לנתינת רשות בלבד אתא לומר שאין באכילת הפועל משום גזל אלא עשה זה לבעה"ב הוא דמזהיר קרא ואם לא הניח שכירו לאכול ביטל עשה זה וכמ"ש הרב החינוך פרשת כי תצא". ועל דרך זה הסביר שיטת הרמ"ה בטור ריש סי' של"ז (שפסק כמותו הרמ"א) דאם חסמו בע"כ יש איסור

והיוב תשלומין. וכן כתב הריטב"א (פח: ד"ה ופרכינן) דפטור ממלקות אבל חייב לשלם מה שהי' אוכל. [ועי' בקהלות יעקב (ב"ק סוף סי' י"ג) שהסביר דמה שחייבה התורה דרך מצד מצוה אחרי שמכח דין זה הוא ממונא דגברא יכול לתבוע דמיו.]. [עי' במנ"ח (סק"י) שהעיר דהרמב"ם לא הביא דין תשלומין. ובהע' על המנ"ח הביא מהגריפ"פ בפירושו לסה"מ להרס"ג (ל"ת רס"ז) דאין דרכו של הרמב"ם להביא מה שלא כתוב בגמ' ובכך אין להביא ראיה מהשמטת הרמב"ם.]. [וע' ביאור הגר"א (סי' של"ז סק"ב) שפירש שדין הרמ"ה והרמ"א זה דוקא בקציצה, ולפ"ז אין זה ענין לענינינו.]

לאידך גיסא הזוהר הרקיע (ע"ב) נקט בפשיטות דאין בדין אכילת פועלים בשעת מלאכה אלא הפקעה מדין גזל ובכך אין למנותו כעשה והוקשה לו על הרמב"ם דזהו פשטות הקרא. ועוד הביא הגריפ"פ (רס"ג ל"ת רס"ז עמ' שכז) דהבה"ג והרס"ג לא מנו עשה, דאין מצות עשה על הבעלים אלא דיש רשות לפועלים לאכול ואין הבעלים יכולים לעכב על ידם. וכתב דכן מבואר מדברי הטור. ולכאורה כוונתו למה שכתב הטור (ריש סי' של"ז), "פועל העושה מלאכה לבע"ה הרי זה אוכל ממה שהוא עושה", דכתב דבריו מצד הפועל ולא מצד השוכר כמו שכתב הרמב"ם.